

velike, kakor jih včasih poudarjamo, predvsem pa, da ločnica med ustnim slovstvom in s pisavo fiksnim slovstvom ni tako odločilna, da bi se morali pojavoma približevati z metodologijo dveh bolj ali manj samostojnih strok. Tudi razlika med pismenstvom in književnostjo ima znatno večjo težo, kakor se je običajno zavedamo, in vendar v literarni zgodovini tu ni bilo temeljnih dilem. Razen tega literarni zgodovinar ne more fenomena ustnega slovstva zamejevati s pojmovnimi okviri folklorističnih terminov ljudsko slovstvo, narodno pesništvo, literarna folklor in podobnimi, marveč mora vsaj izhodiščno dati pojmu ustno slovstvo širši obseg, kakor npr. hrvaška folkloristika, pač v celovitem obsegu pojava ustno objavljene slovnosti. Tako bo predmet preučevanja ali vsaj registracije literarnega zgodovinarja vsak izpričani pojav ustnega slovstva, ne glede na to, ali se je folkloriziral ("ponarodel") ali ne. Seveda pa bo mogel o nekem zgodovinskem pojavu ustnega slovstva soditi predvsem po tistem njegovem reduciranem in modificiranem delu, ki se je ohranil v obliki besedil tako imenovanega ljudskega slovstva, ki so bila zapisana (ali posneta) v XIX. in XX. stoletju. Vse bolj se bomo pa tudi morali zavedati dejstva, da sta naše starejše pismenstvo in književnost vse do začetka XVIII. stoletja bila bodisi zapisi ustno "objavljenega" oz. izvajnega slovstva, ali pa predloge za ustno slovstvo (molitveni in pravni obrazci, vzorčne pridige, pesmi v pesmaricah, besedila iger itd.). Seveda pa te navržene (vendar nikakor ne nepremišljene) trditve zahtevajo še podrobne teoretične in gradivske obdelave.

V nakazanem konceptu treh ved, ki se ukvarjajo s slovenskim slovstvom z različnimi pojmovnimi izhodišči in specifično metodologijo, ni stvarne podlage za medsebojne spore, marveč veliko potrebe za skupno in usklajeno delo. Problematika ostaja tudi v novo postavljenem konceptu slovenske etnologije do neke mere vezana na to stroko. Preučevanje kulturnih pojavov v njihovem funkcionalnem prepletu v neki konkretni družbeni strukturi vključuje tudi ustrezni delež slovnostnih pojavov v teh procesih, in to ne le ustnih in folkloriziranih, ampak tudi pismenskih in knjižnih. V literarno zgodovino je treba vse bolj in vse bolj sistematično vključevati vse oblike ustnega slovstva, posebej še folklorizirane, saj se v njih ohranjajo najstarejši sledovi literarne kreativnosti. Prav tako pa je naloga literarne zgodovine ugotavljanje in interpretiranje različnih interferenc med pojavi ustnega, pismenskega in književnega slovstva, posebej še vplivne izmenjave med tako imenovanim ljudskim slovstvom in njegovo tipološko opozicijo "umetnim" slovstvom od romantike dalje pa do najmlajše sodobnosti. S stališča sinkretičnosti prvobitnih pojavov umetnostnega ustvarjanja, ki imajo pomembno zgodovinsko funkcijo sami po sebi in kot predhodniki novejših umetnostnih panog, pa je potrebna tudi posebna, sintetična veda o tej umetnosti, ki je v novejšem času vse bolj omejena na nižje kulturne plasti in je zato s sodobnega stališča do neke mere zanjo upravičen termin folklor. Taka veda je folkloristika, ki na Slovenskem že izpolnjuje svoje specifično poslanstvo, dasi ga ni teoretično opredelila v celotnem obsegu. Dejansko pa so raziskave na vseh treh področjih usmerjene v nakazane smeri. Potrebna je torej sicer še temeljna teoretična specifikacija posameznih ved glede na predmet in metode, potrebno pa je tudi ob posameznih raziskovalnih problemih kakor v načelnih pogledih pristopati k interdisciplinarnemu soustvarjanju.

Albinca Lipovec

USTNO SLOVSTVO KOT PREDMET ETNOLOŠKE, LITERARNE IN FOLKLORISTIČNE ZNANOSTI

Osvetliti želim nekatera vprašanja iz sicer raznolike problematike, ki jo referati današnjega posvetovanja predstavljajo.

— Če upoštevamo dosedanj razvoj t. i. humanističnih ved, si ustno izročilo povsem umevno delita etnološka in slovenistična stroka: etnologija ga zaobseže s področjem duhovne kulture, v slovenistiki pa sta obravnavali ljudsko tvornost zgodovina literature in literarna teorija. Ker je izrazilo ustnega izročila jezik — se pravi družben pojav, ki je kompleksnega značaja in v svojem funkcioniranju pokriva najrazličnejša področja življenja, si ustno izročilo poleg jezikoslovja (v sodobnem času zelo razvejanega) upravičeno lastijo (in si ga bodo lastile) tudi druge mejne discipline. V jeziku je shranjena zgodovinska izkušnja slovenske davnine in zato je ustno izročilo — tako v umetnostnih kot neumetnostnih sporočilih — zanimivo kot predmet raziskovanja tudi za splošno kulturološko vedo. Narava samega predmeta vsekakor narekuje interdisciplinaren pristop. In če se interdisciplinarnost pokriva z imenom folkloristika, je obstojnost te znanstvene smeri upravičena.

— Zdi se, da bo temeljna razločevalna lastnost fenomena, ki ga imenujemo folklor in obsega področje ljudske besedne umetnosti, prav tradicija. Zelo previdno bo treba raziskati današnje oblike folklorizma. Iščemo ga seveda zato, ker se je v spremenjenih oblikah življenja spremenila tudi funkcija tradicionalne folklore in prav tako njeni nosilci.

Funkcijski vidik je bil upoštevan, ko je avtor Jurij Fikfak soočal dva reprezentativna žanra množične literarne komunikacije, pravljice v preteklosti in popularnih (šund) romanov v sedanosti. Pri prispevku "Dr roman in pravljica, pričevalca dveh načinov življenja" je bil opažen vidik ustaljenega repertoarja književnih

ALBINCA LIPOVEC

prof., lektorica za češki jezik, PZE za slovanske jezike in književnost, Filozofska fakulteta, Ljubljana

vrst in anonimnosti (neavtoriziranost), obeh na zunaj značilnih lastnosti folklorne. Današnje popularno branje se od klasične folklorne ne loči samo z opozicijo **sedanjost — preteklost**. Slovaški raziskovalci(1) z univerzitetnega središča v Nitri so z vidika literarne percepcije in metakomunikacije (+ drugotne komunikacije, ki že manipulira s tekstom) izhajali iz empirično dokazljive ugotovitve, da je t. i. popularna literatura (sübliteratura, šund) neprestano prisotna v literaturah posameznih narodov in skupaj z že priznano dvojico, ki jo predstavljata umetna književnost in klasična folklor, sestavlja sistem neke narodne literature. **Dr romani** bi potemtakem imeli svoje zgodovinske korenine v slovenskih literarnih razmerah že ob začetkih slovenske proze(2) (npr. v krištofschmidovskem modelu Ciglerjeve povesti in kasneje v mohorjanskovečerniški literaturi). Popularna literatura je definirana kot prehodni člen med obema literarnima sistemoma: folkloro in njene postopke na eni strani sprejema in hkrati odklanja. Popularna literatura integrira v sebi postopke umetniške književnosti in ljudske besedne umetnosti, na drugi strani pa je ta tip literature izraz različnih tendenc v literarni percepciji. Namenjena je določenemu krogu in sledi okusu (povpraševanju) množičnega bralca na različnih stopnjah razvoja določene družbe in v literaturi določenega naroda.

— Drugi del diskusijskega prispevka se nanaša na stičišča jezikoslovne znanosti z duhovno in materialno kulturo naroda: vzporejati gre namreč zelo blizki vlogi dveh raziskovalcev na terenu — etnologa in dialektologa. Nikakor ne postavljamo v bližino etnološke vede le tisto dialektologijo, ki se je oblikovala v okviru zgodovinskega jezikoslovja in popisovala le fonološki in morfološki ustroj narečnega jezikovnega sistema; upoštevala je deloma tudi geografske in zgodovinske določilnice. Premalo je slovenska dialektologija raziskovala leksikalno bogastvo posameznih narečnih območij slovenskega etničnega ozemlja ne le v republiki Sloveniji, ampak tudi zunaj meja in s tem niso bila v zadostni meri zbrana poimenovanja slovenskih realij oziroma pričevanja o slovenski duhovni in materialni kulturi. Narečje je v verigi etnoloških raziskav nepogrešljiva sestavina tudi zato, ker je navsezadnje izraz narodne identitete. V pokrajinah, kjer slovenska narečja služijo kot sredstvo vsakdanjega sporazumevanja ob drugačni narodnostni pripadnosti, pa bi bilo potrebno osvetliti problematiko interdisciplinarno (etnološko, zgodovinsko, sociološko in lingvistično). Pri pravkar omenjenem stičišču etnologije in slovenistike, bo dialektologija tista, ki se bo morala v skladu s sodobnimi smermi v jezikoslovju nasloniti tudi na delovne izkušnje in izsledke etnologov; le-ti pa bi naj v svojih študijah beležili regionalna poimenovanja slovenskih realij, (V narečjih Gorskega Kotara, ki so ga v 16. in 17. stoletju kolonizirali "Kranjci", najdemo izraz **kolibar**. Poimenovanje je povezano s sezonstvom v teh krajih.(3) Gozdarji so jemali s seboj v slavonske gozdove doraščajoče fante, ki so jim pomagali kuhati in gospodinjiti v lesenih **kolibah**.)

Pravkar izrečena trditev se zdi pomembna, ker niso bile vse pokrajine slovenskega ozemlja enako literarno in kulturno tvorne.

1 Posebej je problematiki slovaške folkloristike posvečena 3. številka revije Slovenský národipis 1976.

2 Matjaž Kmecl, *Od pridige do kriminalke*, Ljubljana 1975.

3 Janez Trdina, *Zbrano delo*, VIII. knj., *Dolenjci* (Črtice in povesti iz narodnega življenja, Ljubljana 1956, str. 9.

OROŽEN: V zvezi s stagnacijo dialektologije, kar je načela **Albina Lipovec** bi dodala tole: Do zdaj je natisnjen en sam dialektološki slovar, Tominčev Črnovrški govor. Zbrano je gradivo za kostelski govor (prof. Gregorič). Gradivo iz prozodičnega vidika še ni dovolj natančno pripravljeno. Za vsako dialektološko bazo bi bilo potrebno imeti zbrano gradivo za slovar. O tem dialektologu že razmišljamo. Glavni problem je v tem, ker še nimamo posebne vprašalnice. In kakšna naj bo ta vprašalnica? Razmišljala sem, da bi za začetek prilagodili etnološko vprašalnico, ki bi jo kasneje izpopolnili. Imamo tudi poljsko dialektološko vprašalnico, toda proti njej se že pojavljajo očitki strukturalistov, ki trdijo, da to sploh ni jezikoslovje, ampak je etnologija. Zakaj? Ko so šli dialektologi s to vprašalnico na teren, so morali poznati osnove materialne in duhovne kulture. Poimenovanje realij je namreč leksika. Tu se zdaj stikata etnologija in dialektologija in mi brez etnološke podlage ne moremo opraviti niti leksikalnega dela.

Kratkim replikam na diskusijske prispevke je sledil pogovor o posameznih referatih. Mnenja, kritike in pripombe ob referatih, objavljamo po vrstnem redu referatov, začeni s pripombami ob Kremenškovem referatu.

MATIČETOV je pohvalil prispevek **Slavka Kremenška** in poudaril ugotovitev, "da bi korenitejši odmik od te problematike (folkloristične) povzročil vrzel, ki bi pomenila nepopravljivo škodo." O Kremenškovih besedah je Matičetov takole razmišljal: "Ta Kremenškova ugotovitev se mi zdi zelo pozitivna in v tej luči bomo lahko mnogo stvari mirno in sporazumno rešili. V bistvu je Kremenškov nastop za razloček od blejskega, zelo konkretno in vsi podatki so točni. Referat lahko služi mlajšim sodelavcem za vzgled, kako je treba operirati z dejstvi in z resničnimi in dokumentiranimi pojavi, ne pa samo z navržnimi stvarmi, ki imajo polemične ambicije. Vendar Kremenškova zgodovina etnologije in slavistike še ni do kraja dodelana.